

**BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA MULOQOT KO‘NIKMALARINI
RIVOJLANTIRISH ORQALI O‘QUVCHILARNING OG‘ZAKI NUTQINI
O‘STIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI**

Ahmedova Nigora Sunnatulla qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

“Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim metodikasi” kafedrası

“70110401 – Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

(boshlang‘ich ta‘lim)” mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta‘limda muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali o‘quvchilarning og‘zaki nutqini o‘stirish masalasi yoritilgan. Unda o‘quvchilarning fikrini erkin bayon qilishi, savol-javobda faol ishtirok etishi, suhbatdoshini tinglashi va o‘z munosabatini bildirish olishi og‘zaki nutq rivojining muhim omili sifatida ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, dars jarayonida dialog, juftlikda ishlash, guruhli muhokama, rolly o‘yin, rasm asosida hikoya tuzish va matn ustida suhbat tashkil etish kabi usullarning samaradorligi bayon etiladi. Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida uchraydigan nutqiy muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, og‘zaki nutq, muloqot ko‘nikmalari, dialog, nutqiy faollik, interfaol metod, o‘quvchi nutqi.

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ УСТНОЙ РЕЧИ
УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ ФОРМИРОВАНИЯ
КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ**

Ахмедова Нигора Суннатулла кизи

Ташкентский международный университет Кимё

Кафедра «Методика дошкольного и начального образования»

Магистрантка специальности

«70110401 – Теория и методика образования и воспитания

(начальное образование)»

Аннотация: В данной статье рассматривается развитие устной речи учащихся начальных классов через формирование коммуникативных навыков. Особое внимание уделяется умению учащихся свободно выражать свои мысли, активно участвовать в вопросно-ответной беседе, слушать собеседника и выражать собственное мнение. В статье также раскрывается эффективность таких методов, как диалог, работа в парах, групповое обсуждение, ролевые игры, составление рассказа по картине и беседа по

тексту. Кроме того, освещаются речевые трудности, встречающиеся у учащихся начальных классов, и предлагаются практические рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: начальное образование, устная речь, коммуникативные навыки, диалог, речевая активность, интерактивный метод, речь учащихся.

PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING PUPILS' ORAL SPEECH THROUGH THE FORMATION OF COMMUNICATION SKILLS IN PRIMARY EDUCATION

Ahmedova Nigora Sunnatulla qizi

Tashkent Kimyo International University

Department of Methodology of Preschool and Primary Education

Master's student in the specialty

“70110401 – Theory and Methodology of Education and Upbringing (Primary Education)”

Annotation: This article discusses the development of primary school pupils' oral speech through the formation of communication skills. Special attention is paid to pupils' ability to express their ideas freely, participate actively in question-and-answer activities, listen to others and express their own opinions. The article also highlights the effectiveness of methods such as dialogue, pair work, group discussion, role play, picture-based storytelling and text-based conversation. In addition, common speech difficulties among primary school pupils are considered, and practical recommendations for overcoming them are provided.

Keywords: primary education, oral speech, communication skills, dialogue, speech activity, interactive method, pupils' speech.

KIRISH.

Boshlang'ich ta'lim inson hayotidagi eng muhim ta'lim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Aynan shu davrda bolaning bilim olishga bo'lgan munosabati, mustaqil fikrlashi, atrofdagilar bilan muloqotga kirishishi, o'z fikrini og'zaki bayon qilishi va nutqiy madaniyati shakllana boshlaydi. Boshlang'ich sinf o'quvchisi uchun og'zaki nutq faqat darsda savolga javob berish vositasi emas, balki o'zini namoyon qilish, fikrini bildirish, tengdoshlari bilan munosabat o'rnatish, o'qituvchi bilan muloqot qilish va bilimlarni ongli o'zlashtirish vositasidir.

Bugungi ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish, ularni mustaqil fikrlashga o'rgatish, o'z qarashlarini erkin ifodalashga yo'naltirish muhim

vazifalardan biri sanaladi. Bu vazifani amalga oshirishda ogʻzaki nutqning oʻrni beqiyosdir. Chunki oʻquvchi gapirish orqali fikrlaydi, oʻz fikrini tartibga soladi, atrofdagilar bilan fikr almashadi va oʻzini ijtimoiy muhitda erkin tutishga oʻrganadi. Ogʻzaki nutqi rivojlangan bola darsda faol ishtirok etadi, savollarga toʻliq javob beradi, oʻz fikrini asoslaydi, matn mazmunini tushuntiradi va oʻrgangan bilimlarini hayotiy vaziyatlarda qoʻllay oladi.

Ammo amaliyotda boshlangʻich sinf oʻquvchilarining ogʻzaki nutqini rivojlantirish bilan bogʻliq ayrim muammolar uchrab turadi. Baʼzi oʻquvchilar savollarga juda qisqa javob beradi, fikrini toʻliq bayon qila olmaydi, gap tuzishda qiynaladi, matn mazmunini tushunsa ham, uni oʻz soʻzlari bilan aytib berishda sustlik qiladi. Ayrim oʻquvchilar sinf oldida gapirishdan tortinadi, xato qilishdan qoʻrqadi, tengdoshlari orasida oʻz fikrini bildirishga jurʼat etolmaydi. Bunday holatlar oʻquvchilarda muloqot koʻnikmalari yetarli shakllanmaganini koʻrsatadi.

Muloqot koʻnikmalari¹ deganda oʻquvchining suhbatga kirisha olishi, savol berishi, javob qaytarishi, suhbatdoshini tinglashi, oʻz fikrini tushunarli aytishi, boshqalarning fikriga munosabat bildirishi, kerak boʻlganda oʻz nuqtayi nazarini himoya qilishi tushuniladi. Bu koʻnikmalar boshlangʻich sinfdanoq izchil shakllantirilsa, oʻquvchining ogʻzaki nutqi ham bosqichma-bosqich rivojlanadi.

Boshlangʻich taʼlimda ogʻzaki nutqni rivojlantirish² koʻpincha ona tili va oʻqish savodxonligi darslari bilan bogʻlanadi. Albatta, bu fanlarda matn oʻqish, hikoya qilish, savollarga javob berish, sheʼr yodlash va qayta hikoyalash kabi faoliyatlar nutq oʻstirish uchun katta imkoniyat yaratadi. Lekin ogʻzaki nutq faqat bitta fan doirasida emas, balki barcha darslarda rivojlantirilishi lozim. Masalan, matematika darsida oʻquvchi masalani qanday yechganini tushuntiradi, tabiatshunoslik darsida kuzatgan hodisasini izohlaydi, tarbiya darsida oʻz munosabatini bildiradi. Demak, ogʻzaki nutqni rivojlantirish butun taʼlim jarayonining ajralmas qismi boʻlishi kerak.

Mazkur maqolada boshlangʻich taʼlimda muloqot koʻnikmalarini rivojlantirish orqali oʻquvchilarning ogʻzaki nutqini oʻstirish masalasi yoritiladi. Unda mavjud muammolar, ularning sabablari, dars jarayonida qoʻllash mumkin boʻlgan usullar va amaliy tavsiyalar bayon etiladi. Maqolaning asosiy gʻoyasi shundan iboratki, oʻquvchining ogʻzaki nutqi tabiiy ravishda rivojlanishi uchun

¹ Uktamovna S. M. DIALOGLAR ORQALI MULOQOT KOʻNIKMALARINI RIVOJLANTIRISH //Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies. – 2025. – T. 2. – №. 1. – C. 64-69.

² Ergasheva Q. G. BOSHLANGʻICH TAʼLIM OʻQUVCHILARINING NUTQ KOʻNIKMALARINI SHAKLLANTIRISH //YANGI OʻZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – T. 3. – №. 1. – C. 851-854.

unga ko‘proq gapirish, fikr bildirish, savol berish va muloqot qilish imkoniyati yaratilishi zarur.

ASOSIY QISM.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining og‘zaki nutqini rivojlantirishda eng avvalo mavjud muammolarni to‘g‘ri aniqlab olish kerak. Chunki muammo aniq ko‘rilmasa, uning yechimi ham samarali bo‘lmaydi. Amaliy kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinflarda og‘zaki nutq bilan bog‘liq bir nechta holatlar tez-tez uchraydi.

Birinchi muammo — o‘quvchilarning qisqa javoblarga o‘rganib qolishidir. O‘qituvchi savol berganda ayrim o‘quvchilar “ha”, “yo‘q”, “bilmayman”, “to‘g‘ri”, “noto‘g‘ri” kabi qisqa javoblar bilan cheklanadi. Bunday javoblar bolaning fikrlashini ham, nutqini ham to‘liq ochib bermaydi. O‘quvchi savolga javob berganida fikrini kengaytirishi, sababini tushuntirishi, misol keltirishi va xulosa qilishi kerak. Buning uchun esa o‘qituvchi savolni to‘g‘ri qo‘yishi va o‘quvchini javobini davom ettirishga undashi zarur.

Ikkinchi muammo — so‘z boyligining yetarli emasligi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ko‘pincha o‘z fikrini aytmoqchi bo‘ladi, lekin kerakli so‘zni topolmaydi. Natijada gaplari uzilib qoladi yoki juda sodda shaklda ifodalanadi. So‘z boyligi kam bo‘lgan o‘quvchi matn mazmunini tushunsa ham, uni qayta aytishda qiynaladi. Shuning uchun darslarda yangi so‘zlar bilan ishlash, ularni gapda qo‘llash, sinonim va qarama-qarshi ma’noli so‘zlardan foydalanish, rasm asosida gap tuzish kabi mashqlar doimiy olib borilishi lozim.

Uchinchi muammo — o‘quvchilarning sinf oldida gapirishdan tortinishi. Ba’zi bolalar bilgan javobini ham aytmaydi, chunki xato qilishdan yoki sinfdoshlari kulishidan qo‘rqadi. Bu holat bolaning nutqiy faolligini pasaytiradi. Bunday vaziyatda o‘qituvchi sinfda iliq, samimiy va qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratishi kerak. O‘quvchi o‘z fikri qadrlanishini his qilsa, u asta-sekin gapirishga jur‘at topadi.

To‘rtinchi muammo — darsda o‘quvchilarning gapirish imkoniyati kam bo‘lishidir. Ayrim darslarda o‘qituvchi ko‘p tushuntiradi, o‘quvchilar esa ko‘proq tinglovchi bo‘lib qoladi. Albatta, o‘qituvchining tushuntirishi zarur, lekin boshlang‘ich sinf o‘quvchisining nutqi faqat tinglash bilan rivojlanmaydi. Bola gapirishi, savol berishi, javobni izohlashi, o‘rtoqlari bilan fikr almashishi kerak. Shuning uchun darsda o‘quvchi nutqiga alohida vaqt ajratilishi zarur.

Beshinchi muammo — muloqotli topshiriqlarning yetarlicha qo‘llanilmasligi. Faqat matn o‘qish yoki savolga javob berish bilan og‘zaki nutq to‘liq rivojlanmaydi. O‘quvchi real hayotga yaqin muloqot vaziyatlarida gapirishga o‘rgatilishi kerak. Masalan, “do‘konda suhbat”, “kutubxonada muloqot”, “mehmon

kutish”, “telefon orqali gaplashish”, “qahramonlar uchrashuvi” kabi rolli topshiriqlar o‘quvchilarni tabiiy nutqqa yaqinlashtiradi.

Og‘zaki nutqni rivojlantirishda muloqot ko‘nikmalarining ahamiyati juda katta. Chunki muloqot jarayonida bola faqat gapirmaydi, balki tinglaydi, tushunadi, munosabat bildiradi, javobini tuzatadi, yangi so‘zlarni qo‘llaydi. Muloqot bolaning nutqini jonlantiradi. Agar darsda o‘quvchi faqat tayyor javobni aytsa, uning nutqi cheklangan bo‘lib qoladi. Agar u suhbatga kirishsa, savol bersa, tengdoshi bilan bahslashsa, o‘z fikrini tushuntirsa, uning nutqi tabiiy tarzda rivojlanadi.

Boshlang‘ich sinfda muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun avvalo o‘qituvchi savol berish uslubini o‘zgartirishi kerak. Darslarda yopiq savollar bilan birga ochiq savollar ham ko‘p berilishi lozim. Yopiq savollar qisqa javobni talab qiladi. Masalan, “Qahramon kim?”, “Voqea qayerda bo‘ldi?”, “Bola nima qildi?” kabi savollar matn mazmunini aniqlash uchun kerak. Ammo og‘zaki nutqni rivojlantirish uchun bular yetarli emas. Ochiq savollar esa o‘quvchini o‘ylashga va fikrini kengroq aytishga undaydi. Masalan: “Nima uchun qahramon shunday yo‘l tutdi?”, “Sen uning o‘rnida bo‘lsang nima qilarding?”, “Bu voqeadan qanday xulosa chiqarish mumkin?”, “Qahramonning qaysi jihati senga yoqdi?” kabi savollar bolaning mustaqil fikrlashi va nutqiy faolligini oshiradi.

O‘qituvchi o‘quvchi javobini kengaytirishga ham o‘rgatishi kerak. Masalan, o‘quvchi “Menga ertak yoqdi” desa, o‘qituvchi “Nima uchun yoqdi?”, “Qaysi qahramon senga yoqdi?”, “Uning qaysi ishi yaxshi?”, “Bu ertakdan qanday xulosa qilding?” kabi qo‘shimcha savollar berishi mumkin. Shunda bitta qisqa javob asta-sekin to‘liq fikrga aylanadi. Bu usul o‘quvchini gapni davom ettirishga, sabab keltirishga va o‘z fikrini tushuntirishga o‘rgatadi.

Muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishda juftlikda ishlash³ juda samarali. Chunki hamma o‘quvchi ham birdaniga butun sinf oldida gapira olmaydi. Ba’zi o‘quvchilar avval yonidagi do‘sti bilan gaplashsa, o‘zini erkinroq his qiladi. Juftlikdagi muloqot o‘quvchiga fikrini tayyorlab olish, sherigining fikrini eshitish va o‘z javobini tuzatish imkonini beradi. Masalan, o‘qituvchi matn o‘qilgandan keyin o‘quvchilarga “Juftingiz bilan matndagi eng muhim voqeani ayting”, “Bir-biringizga ikkita savol bering”, “Qahramon haqida fikr almashing” kabi topshiriqlar berishi mumkin.

Guruhli ishlar⁴ ham og‘zaki nutqni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Guruhda o‘quvchilar bir-birini tinglaydi, fikr bildiradi, kelishadi, bahslashadi va

³ Avazmurodovna A. M. BOSHLANG ‘ICH TA’LIMDA TA’LIM-TARBIYA JARAYONINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI //MALAYSIA INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE. – 2026. – T. 1. – №. 1. – C. 35-38.

⁴ Norpulatovna I. Z. BOSHLANG ‘ICH SINFLARDA DARSLARINI INTERFAOL USULLAR YORDAMIDA TASHKIL QILISH //YANGI O‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – T. 2. – №. 8. – C. 331-335.

umumiy xulosa chiqaradi. Bu jarayonda ular muloqot madaniyatini o'rganadi. Guruhli ishda o'quvchining faolligi oshadi, chunki u faqat o'qituvchiga emas, balki tengdoshlariga ham murojaat qiladi. Masalan, guruhlarga rasm asosida hikoya tuzish, matnga sarlavha topish, ertakni davom ettirish, qahramonlarga tavsif berish, voqeani sahnalashtirish kabi topshiriqlar berish mumkin.

Rolli o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ayniqsa foydalidir. Chunki bolalar o'yin orqali tezroq o'rganadi. Rolli o'yinlarda o'quvchi muayyan obrazga kiradi, vaziyatga mos gapiradi, savol beradi, javob qaytaradi. Bu usul o'quvchilarning nutqini jonlantiradi, ularda erkinlik va qiziqish uyg'otadi. Masalan, "shifokor va bemor", "sotuvchi va xaridor", "o'quvchi va kutubxonachi", "ona va bola", "mehmon va mezbob", "ertak qahramonlari uchrashuvi" kabi rolli o'yinlar o'quvchilarning muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Hikoya tuzish va qayta hikoyalash⁵ ham og'zaki nutqni o'stirishning muhim yo'llaridan biridir. Ammo qayta hikoyalash faqat matnni yoddan aytish shaklida bo'lmasligi kerak. O'quvchi matnni tushunib, o'z so'zlari bilan ifodalashga o'rgatilishi lozim. Buning uchun "voqeani boshqa qahramon nomidan aytib ber", "matnga yangi yakun o'yla", "qahramonga savol ber", "matndagi voqeani o'z hayotingdagi voqea bilan bog'la" kabi topshiriqlar berish mumkin. Bunday mashqlar o'quvchining tafakkuri va nutqini birgalikda rivojlantiradi.

Rasm asosida suhbat tashkil etish ham boshlang'ich sinflarda juda qulay usuldir. Rasm bola uchun ko'rgazmali tayanch vazifasini bajaradi. O'quvchi rasimga qarab voqeani tasavvur qiladi, undagi predmetlar va harakatlarni nomlaydi, gap tuzadi, hikoya qiladi. O'qituvchi rasm asosida "Rasmda kimlar tasvirlangan?", "Ular nima qilyapti?", "Voqea qayerda bo'lyapti?", "Keyin nima bo'lishi mumkin?", "Bu rasimga qanday sarlavha qo'yish mumkin?" kabi savollar berishi mumkin. Bunday mashqlar o'quvchilarning so'z boyligini, bog'lanishli nutqini va tasavvurini rivojlantiradi.

Og'zaki nutqni rivojlantirishda tinglash madaniyatini shakllantirish ham juda muhim. Chunki muloqot faqat gapirishdan iborat emas. Yaxshi muloqot uchun suhbatdoshni tinglash, uning fikrini tushunish, gapini bo'lmaslik, javobga hurmat bilan qarash kerak. Boshlang'ich sinfdan boshlab o'quvchilarga "gapirayotgan o'rtog'ingni tingla", "javobini bo'lma", "fikrga hurmat bilan qaragin", "qo'shimcha qilmoqchi bo'lsang qo'l ko'tar", "men qo'shilaman", "men boshqacha o'ylayman" kabi muloqot qoidalarini o'rgatish lozim.

O'qituvchi nutqi ham o'quvchilar uchun namuna hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchisi ko'p hollarda o'qituvchining gapirish uslubiga taqlid qiladi. Shu

⁵ Shokirovich P. S. et al. O'QUVCHILARNING NUTQINI RIVOJLANTIRUVCHI MASHQLAR: PEDAGOGIK YONDASHUV VA AMALIY IMKONIYATLAR //Modern education and development. – 2026. – T. 47. – №. 3. – C. 209-214.

sababli o'qituvchi nutqi aniq, ravon, tushunarli, adabiy til me'yorlariga mos bo'lishi zarur. O'qituvchi o'quvchilarga qisqa, sodda, lekin mazmunli gaplar bilan murojaat qilishi, har bir yangi so'zning ma'nosini tushuntirishi, o'quvchi javobini to'ldirishi va uni to'g'ri yo'naltirishi kerak.

Muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida o'quvchini rag'batlantirish alohida ahamiyatga ega. Bola o'z javobi e'tibor bilan tinglanganini sezsa, keyingi safar ham gapirishga intiladi. Agar o'qituvchi faqat xatoni ko'rsa, o'quvchi tortinchoq bo'lib qolishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchi "Yaxshi fikr aytding", "Javobingni yanada kengaytir", "Qiziqarli misol keltirding", "Endi shu fikrni boshqacha ifodalab ko'r" kabi iboralar orqali o'quvchini qo'llab-quvvatlashi kerak.

Og'zaki nutqni rivojlantirishda muntazamlik muhim. Bir-ikki marta rolli o'yin o'tkazish yoki bir necha savol berish bilan kutilgan natijaga erishib bo'lmaydi. Har bir darsda o'quvchi nutqini faollashtiradigan kichik bo'lsa ham topshiriq bo'lishi kerak. Masalan, dars boshida "Bugungi kayfiyatingni bir gap bilan ayt", dars o'rtasida "Juftingga savol ber", dars oxirida "Bugun nimalarni bilib olding?" kabi oddiy topshiriqlar ham nutqiy faollikni oshiradi.

Boshlang'ich sinflarda og'zaki nutqni rivojlantirishda o'yin texnologiyalari⁶dan foydalanish ham yaxshi samara beradi. "So'zni davom ettir", "Gapni tugat", "Kim ko'proq so'z topadi?", "Men boshlayman, sen davom ettir", "Savolni top", "Qahramonni tasvirla" kabi o'yinlar o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi. O'yin jarayonida bola o'zini erkin tutadi, xato qilishdan kamroq qo'rqadi va faolroq gapiradi.

O'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishda oilaning ham o'rni bor. Bola uyda ota-onasi bilan suhbatlashsa, ertak eshitsa, ko'rgan voqealarini aytib bersa, uning nutqi boyiydi. Shuning uchun o'qituvchi ota-onalarga ham tavsiyalar berishi mumkin. Masalan, bolaga har kuni savol berish, u bilan suhbatlashish, kitob o'qib bergandan keyin mazmunini so'rash, televizor yoki telefon o'rniga jonli muloqotga ko'proq vaqt ajratish foydali bo'ladi.

Og'zaki nutqni baholashda ham ehtiyotkorlik zarur. O'quvchining faqat to'g'ri yoki noto'g'ri javobiga qarab baho berish yetarli emas. Uning fikrni aniq ifodalashi, gaplarni bog'lay olishi, mavzudan chetga chiqmasligi, savolga to'liq javob berishi, suhbatdoshini tinglashi, misol keltirishi ham hisobga olinishi kerak. Baholash o'quvchini qo'rqitmasligi, aksincha, unga qanday yaxshilanish kerakligini ko'rsatishi lozim.

Boshlang'ich ta'limda og'zaki nutqni rivojlantirishning asosiy yo'li — o'quvchini faol muloqotga kiritishdir. O'quvchi qancha ko'p gapirsa, shuncha

⁶ Xalilova M. Ingliz Tili Darslarida Boshlang'ich Sinf O'quvchilarining Muloqot Qobiliyatini Rivojlantirish //Maktabgacha va Maktab Ta'limi Jurnali. – C. 674598.

yaxshi gapirishga o'rganadi. Qancha ko'p tinglasa, shuncha yaxshi tushunadi. Qancha ko'p savol bersa, shuncha mustaqil fikrlaydi. Demak, muloqot ko'nikmalari og'zaki nutqni rivojlantirishning asosiy tayanchi hisoblanadi.

XULOSA

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biridir. Chunki og'zaki nutq bolaning bilim olishi, fikrlashi, o'zini ifodalashi va ijtimoiy hayotga moslashuvida katta ahamiyatga ega. Og'zaki nutqi rivojlangan o'quvchi darsda faol qatnashadi, fikrini erkin bildiradi, savollarga to'liq javob beradi, o'rtoqlari bilan muloqot qila oladi va o'ziga ishonchi ortadi.

Maqolada ko'rib chiqilganidek, boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqida ayrim muammolar mavjud. Bular qisqa javob berishga odatlanish, so'z boyligining yetarli emasligi, sinf oldida gapirishdan tortinish, darsda o'quvchi nutqiga kam vaqt ajratilishi va muloqotli topshiriqlarning yetarli qo'llanilmasligi bilan bog'liq. Bu muammolarni bartaraf etish uchun dars jarayonida o'quvchilarni faol muloqotga jalb qilish zarur.

Muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish og'zaki nutqni o'stirishda samarali yo'l hisoblanadi. Chunki muloqot jarayonida o'quvchi gapiradi, tinglaydi, fikr bildiradi, savol beradi, javobini asoslaydi va boshqalar bilan fikr almashadi. Bu jarayon o'quvchining so'z boyligini, gap tuzish qobiliyatini, mustaqil fikrlashini va nutqiy faolligini rivojlantiradi.

Og'zaki nutqni rivojlantirish uchun darslarda ochiq savollardan foydalanish, juftlik va guruhli ishlarni tashkil etish, rolli o'yinlar o'tkazish, rasm asosida suhbat qurish, hikoya tuzish va qayta hikoyalash, matn bo'yicha munozara tashkil qilish, o'quvchi javobini kengaytirishga o'rgatish kabi usullar samarali hisoblanadi.

Shuningdek, o'qituvchi sinfda erkin va samimiy muhit yaratishi, o'quvchilarni rag'batlantirishi, ularning fikrini qadrlashi kerak. O'quvchi xato qilishdan qo'rqmasa, o'z fikrini aytishga jur'at qiladi. Ana shunday muhitda bolalarning og'zaki nutqi tabiiy va izchil rivojlanadi.

Demak, boshlang'ich ta'limda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish orqali o'quvchilarning og'zaki nutqini o'stirish keng pedagogik imkoniyatlarga ega. Bu jarayon o'quvchining faqat nutqiy rivojlanishiga emas, balki uning mustaqil fikrlashi, ijtimoiy faolligi, o'ziga ishonchi va ta'lim jarayonidagi ishtirokiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari har bir darsda o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishga xizmat qiladigan kichik bo'lsa ham topshiriqdan foydalanishi maqsadga muvofiq. Bunday topshiriqlar darsning boshida, o'rtasida yoki yakunida berilishi mumkin.

O'quvchilarga faqat qisqa javob talab qiladigan savollar emas, balki fikrini kengaytirishga undaydigan ochiq savollar berilishi kerak. Masalan, "Nima uchun?", "Sen qanday o'ylaysan?", "Boshqacha yo'l tutish mumkinmi?", "Misol keltira olasanmi?" kabi savollar o'quvchilar nutqini faollashtiradi.

Darslarda juftlikda va guruhda ishlash usullaridan muntazam foydalanish zarur. Bu usullar tortinchoq o'quvchilarga ham gapirish imkonini beradi. Avval juftlikda fikr bildirgan bola keyinchalik guruhda va sinf oldida ham erkinroq gapira boshlaydi.

Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlash faqat o'qish va qayta hikoyalash bilan cheklanib qolmasligi kerak. Matn asosida savol tuzish, qahramonga baho berish, voqeani davom ettirish, yangi yakun o'ylash, qahramonlar o'rtasida suhbat tuzish kabi topshiriqlardan foydalanish lozim.

Rolli o'yinlar va sahnalashtirish mashqlarini ko'proq qo'llash tavsiya etiladi. Bunday mashqlar o'quvchilarda erkin gapirish, muomala qilish, vaziyatga mos so'z tanlash va ifodali nutqdan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Rasm asosida hikoya tuzish va suhbat tashkil etish boshlang'ich sinflar uchun qulay usul hisoblanadi. Rasmlar orqali o'quvchilarning tasavvuri, so'z boyligi va bog'lanishli nutqi rivojlanadi.

O'qituvchi o'quvchilarning javobini rag'batlantirib borishi kerak. Javob to'liq bo'lmasa ham, o'quvchini darhol tanqid qilish o'rniga, uni to'g'ri yo'naltirish, javobini kengaytirishga yordam berish maqsadga muvofiq. Sinfda tinglash madaniyatiga alohida e'tibor qaratish lozim. O'quvchilar bir-birining fikrini bo'lmasdan tinglashga, hurmat bilan munosabat bildirishga va o'z javobini muloyimlik bilan aytishga o'rgatilishi kerak.

Og'zaki nutqni baholashda o'quvchining faqat to'g'ri javobi emas, balki fikrini aniq ifodalashi, gaplarni bog'lab aytishi, mavzudan chetga chiqmasligi, suhbatda faol qatnashishi va boshqalarni tinglashi ham inobatga olinishi zarur.

Ota-onalar bilan hamkorlik qilish ham foydali. O'qituvchi ota-onalarga bolalar bilan ko'proq suhbatlashish, ularga ertak o'qib berish, o'qigan matni haqida savollar berish, kun davomida ko'rgan voqealarini aytib berishga undash kabi tavsiyalarni berishi mumkin.

Natijada boshlang'ich sinfda muloqotga asoslangan ta'lim muhiti yaratilsa, o'quvchilarning og'zaki nutqi izchil rivojlanadi. Bola gapirishga, fikrlashga, tinglashga va o'z fikrini erkin ifodalashga o'rganadi. Bu esa uning keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishi uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Uktamovna S. M. DIALOGLAR ORQALI MULOQOT KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISH //Ensuring the integration of science and

education on the basis of innovative technologies. – 2025. – T. 2. – №. 1. – C. 64-69.

2. Ergasheva Q. G. BOSHLANG ‘ICH TA’LIM O ‘QUVCHILARINING NUTQ KO ‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH //YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – T. 3. – №. 1. – C. 851-854.

3. Avazmurodovna A. M. BOSHLANG ‘ICH TA’LIMDA TA’LIM-TARBIYA JARAYONINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI //MALAYSIA INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE. – 2026. – T. 1. – №. 1. – C. 35-38.

4. Norpulatovna I. Z. BOSHLANG ‘ICH SINFLARDA DARSLARINI INTERFAOL USULLAR YORDAMIDA TASHKIL QILISH //YANGI O‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – T. 2. – №. 8. – C. 331-335.

5. Shokirovich P. S. et al. O‘QUVCHILARNING NUTQINI RIVOJLANTIRUVCHI MASHQLAR: PEDAGOGIK YONDASHUV VA AMALIY IMKONIYATLAR //Modern education and development. – 2026. – T. 47. – №. 3. – C. 209-214.

6. Xalilova M. Ingliz Tili Darslarida Boshlang ‘ich Sinf O ‘quvchilarining Muloqot Qobiliyatini Rivojlantirish //Maktabgacha va Maktab Ta’limi Jurnali. – C. 674598.